

Arkadiusz JANUSZEWSKI

STUDIUM PRZYPADKU JAKO METODA BADAWCZA W PROCESIE REALIZACJI PRAC DYPLOMOWYCH Z ZAKRESU RACHUNKOWOŚCI ZARZĄDCZEJ¹

CASE STUDY AS A RESEARCH METHOD IN THE PROCESS OF WRITING DIPLOMA AND MASTER THESES ON MANAGEMENT ACCOUNTING

Katedra Informatyki w Zarządzaniu, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy
ul. Fordońska 430, 85-795 Bydgoszcz, e-mail: arekj@utp.edu.pl

Summary. The paper discusses a case study as a research method applied by students in the process of preparing their diploma theses in the field of management accounting. Students also apply the design method and make use of the specialised software installed in the laboratory of Managerial Accounting and Controlling Systems at the Faculty of Management at the University of Science and Technology (UTP) in Bydgoszcz. An engineering diploma and a master thesis were taken as examples illustrating the scope of scientific research the students had to perform in order to design and elaborate a computer-supported activity-based costing model for a clothing enterprise. Both the extent of analytical and design work as well as the complexity of designed solutions proposed by students justify the conclusion that combining various methods and tools is an effective way of educating controlling system designers and managers. This induces creativity, develops analytical and IT skills and makes it easy for students to understand management accounting methods.

Słowa kluczowe: studium przypadku, prace dyplomowe, rachunkowość zarządcza, rachunek kosztów działań.

Key words: case study, diploma thesis, managerial accounting, activity-based costing.

WSTĘP

W upowszechnianiu wiedzy o koncepcjach, metodach i instrumentach zarządzania ważną rolę odgrywają badania empiryczne realizowane metodą studium przypadku (ang. *case study*) – Yin (2009). Badania takie są szczególnie ważne w rachunkowości, na co zwracał uwagę już Kaplan (1986). Metodę studium przypadku zalecają również polscy autorzy. Wnuk-Pel (2010) uważa, że stwarza ona największe możliwości adaptowania teoretycznych modeli controllingu i rachunkowości zarządczej do praktyki.

O ważnej roli tej metody w rachunkowości świadczy duża liczba prac naukowych. Według Rebele i St. Pierre (2015) około 25% artykułów opublikowanych od 2001 roku w czasopiśmie z zakresu edukacji w rachunkowości stanowią artykuły opisujące studia przypadków. Wyniki badań Apostolou i in. (2005), którzy analizowali tematykę artykułów zamieszczonych w 6

¹Artykuł został opracowany z wykorzystaniem aparatury Laboratorium Systemów Rachunkowości Zarządczej i Controllingu w ramach projektu „Realizacja II etapu Regionalnego Centrum Innowacyjności”; projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach regionalnego programu operacyjnego województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007–2013.

anglojęzycznych czasopismach w latach 2013–2014, wskazują na utrzymującą się tendencję do publikowania wyników badań empirycznych, dotyczących stosowania studium przypadku w edukacji z zakresu rachunkowości.

Analizę konkretnych przedsiębiorstw oraz stosowanych przez nie metod i instrumentów zarządzania, a także rozwiązań organizacyjnych i ewidencyjnych, można uznać za bardzo dobre podejście w kształceniu studentów na kierunkach z zakresu nauk o zarządzaniu. Cheng (2007) podkreśla, że podejście *case study* powinno być w większym stopniu uwzględniane w programach kształcenia na uczelniach wyższych, ponieważ daje wiele korzyści. Potwierdzają to Healy i McCutcheon (2010), którzy uważają, że angażuje i motywuje studentów, zachęca ich do uczenia się oraz rozwoju umiejętności krytycznego myślenia. Podobne zdanie ma Wereda (2012), wskazując, że metoda *case study* stwarza możliwości uświadomienia studentom pewnych powiązań, narzuca myślenie w szerszych kategoriach oraz rozwija krytyczne myślenie. Spostrzeżenia te potwierdzają wieloletnie doświadczenia autora artykułu, szczególnie w odniesieniu do kształcenia studentów w zakresie controllingu i rachunkowości zarządczej.

Wdrażanie metod controllingu i rachunkowości zarządczej wymaga opracowania modeli i narzędzi wspomaganych komputerowo. Analiza przedsiębiorstwa pod kątem wdrożenia instrumentów controllingu i rachunkowości zarządczej stanowi ważny, ale nie jedyny element kształcenia przyszłych menedżerów i projektantów takich systemów. Studium przypadku nie powinno być ograniczone do analizy; należy je łączyć z metodą projektową (March i Storey 2008), która polega na opracowaniu modelu i zweryfikowaniu go w praktyce. Ważne jest też, aby w procesie projektowania używać specjalistycznego oprogramowania dotyczącego konkretnej metody rachunkowości zarządczej. Uzasadniają to doświadczenia z realizacji prac dyplomowych w Laboratorium Systemów Rachunkowości Zarządczej i Controllingu (SRZiC) na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy (WZ UTP).

Celem artykułu jest wykazanie, że zastosowanie metody studium przypadku, połączonej z metodą projektową i wykorzystaniem modelowania komputerowego, jest efektywnym sposobem kształcenia przyszłych menedżerów i projektantów systemów controllingu i rachunkowości zarządczej.

MATERIAŁ I METODY

W artykule wykorzystano efekty prac badawczych studentów prowadzonych w laboratorium SRZiC. Laboratorium powstało w ramach projektu „Realizacja II etapu Regionalnego Centrum Innowacyjności” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach regionalnego programu operacyjnego województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007–2013 jako jedno z 4 komputerowych laboratoriów biznesowych na WZ UTP.

Studenci realizują badania metodą studium przypadku. W przedsiębiorstwie prowadzą prace analityczne dotyczące możliwości opracowania rozwiązań z zakresu controllingu i rachunkowości zarządczej. W laboratorium wykonują zadania projektowe, definiując modele rachunku kosztów oraz strategicznej karty wyników, które są następnie implementowane w środowisku informatycznym, przy zastosowaniu specjalistycznego oprogramowania.

Z wykorzystaniem zainstalowanego w laboratorium oprogramowania powstało dotychczas 14 prac dyplomowych, spośród których 8 dotyczyło tworzenia i weryfikacji modelu kalkulacji kosztów wg koncepcji rachunku kosztów działań ABC (ang. Activity-Based Costing). Modele takie zbudowano dla wytwórni opakowań z tektury, drukarni, odlewni, zamrażalni warzyw i owoców, mleczarni, cukierni, hurtowni napojów oraz producenta odzieży.

W dalszej części pracy przedstawiono studium przypadku ukazujące zakres i efekt prac analitycznych i projektowych wykonanych dla przedsiębiorstwa z branży odzieżowej. Do implementacji modelu w środowisku informatycznym wykorzystano oprogramowanie ABC Explorer firmy ABC Akademia z Poznania. Badania zostały przeprowadzone w ramach realizacji dwóch prac dyplomowych – inżynierskiej i magisterskiej, których promotorem był autor niniejszego artykułu.

ZAKRES PRAC BADAWCZYCH WYKONYWANYCH W CELU BUDOWY KOMPUTEROWO WSPOMAGANEGO MODELU RACHUNKU KOSZTÓW DZIAŁAŃ

Zakres prac realizowanych przez studentów, których zadaniem jest opracowanie i weryfikacja modelu rachunku kosztów działań dla konkretnego przedsiębiorstwa, obejmuje (Januszewski i Śpiewak 2015):

- 1) audyt przedsiębiorstwa pod kątem potrzeb i możliwości zastosowania metody ABC;
- 2) zdefiniowanie modelu ABC;
- 3) implementację modelu w środowisku informatycznym;
- 4) zebranie i przygotowanie danych niezbędnych do wykonania kalkulacji kosztów;
- 5) wprowadzenie danych i testowanie modelu ABC;
- 6) analizę wyników kalkulacji (w tym analizę struktury kosztów wg działań i zasobów, oraz analizę rentowności).

Realizacja niektórych prac z drugiego etapu powoduje konieczność powtórzenia lub wykonania dodatkowych prac analitycznych. Definiowanie modelu ABC może natomiast przebiegać równocześnie jego implementacją w środowisku IT.

Audyt przedsiębiorstwa jest bardzo ważnym etapem całego przedsięwzięcia. W analizowanym przypadku obejmował on następujące prace:

- zapoznanie się z działalnością przedsiębiorstwa, w tym ze realizowanymi procesami i działaniami, produkowanymi wyrobami, jej klientami i dostawcami;
- identyfikację zasobów przedsiębiorstwa (pracowników, budynków, maszyn i urządzeń produkcyjnych, środków transportu itp.);
- szczegółowe zapoznanie się z działaniami podejmowanymi w ramach procesów operacyjnych;
- analizę ewidencji księgowej, ze szczególnym uwzględnieniem ewidencji kosztów i przychodów;
- analizę pozostałych systemów ewidencyjnych pod kątem możliwości dostarczenia danych na potrzeby modelu ABC;
- analizę raportów zarządczych dotyczących w szczególności przychodów, kosztów i rentowności.

Szczególne znaczenie w audycie ma identyfikacja zasobów pośrednich przedsiębiorstwa i ich kosztów. W opisywanym przypadku wymagała ona (Januszewski i Wojciechowska 2010):

- zapoznania się ze strukturą organizacyjną i ustalenia liczby pracowników w poszczególnych komórkach organizacyjnych;

- zapoznania się z ewidencją środków trwałych, co umożliwiło wstępne rozpoznanie pozostałych zasobów przedsiębiorstwa, tj. budynków, maszyn i urządzeń produkcyjnych, środków transportu itp.;
- zapoznania się z procesami technologicznymi szycia spodni, spódnic, kurtek, bluz, ubrań, kostiumów i czapek w celu ustalenia, które maszyny są wykorzystywane w poszczególnych procesach technologicznych;
- przeprowadzenia inspekcji pomieszczeń produkcyjnych, magazynowych i biurowych oraz przeprowadzenia wywiadów, co umożliwiło określenie miejsca ich lokalizacji oraz ustalenia działań, w których są wykorzystywane poszczególne środki trwałe;
- przeanalizowania ewidencji księgowej w zakresie kont kosztów (ze szczególnym uwzględnieniem kosztów amortyzacji, kosztów wynagrodzeń, innych kosztów osobowych oraz pozostałych kosztów związanych ze środkami trwałymi).

Definiowanie modelu ABC należy do najtrudniejszych zadań, realizowanych przez studenta. Jest to praca o charakterze koncepcyjnym, która wymaga wykazania się kreatywnością i zaproponowania własnych rozwiązań (Taylor 1988).

Strukturę modelu kalkulacji kosztów opracowywanego według koncepcji ABC tworzą trzy moduły: zasobów, działań i obiektów kosztów. W każdym z nich określa się konta kosztów. Definiowanie modelu ABC i jego implementacja w środowisku IT polega na ustaleniu i utworzeniu:

- grup obiektów kosztowych i kont obiektów kosztowych w ramach każdej grupy;
- procesów i kont kosztów działań w ramach każdego procesu;
- grup zasobów i kont kosztów zasobów w ramach każdej grupy;
- ścieżek przepływu kosztów od kont zasobów do kont działań, czyli na wskazaniu, które zasoby są zużywane podczas realizacji każdego z działań;
- ścieżek przepływu kosztów od kont działań do kont obiektów kosztowych, czyli na wskazaniu, jakie czynności są wykonywane podczas wytwarzania konkretnych wyrobów lub podczas obsługi konkretnych klientów;
- nośników kosztów zasobów, czyli sposobów rozliczania kosztów zasobów;
- nośników kosztów działań, czyli sposobów rozliczania kosztów działań;
- elementów kosztów rodzajowych dla każdego z kont kosztów zasobów.

Kolejnym etapem prac jest przygotowanie danych o kosztach, przychodach oraz wartości nośników kosztów, niezbędnych do przeprowadzenia kalkulacji.

Przedsiębiorstwa, w których studenci realizują badania, należą do sektora MŚP. Rzadko kiedy prowadzą one ewidencję przychodów i kosztów oraz innych danych o takim stopniu szczegółowości, jakiego wymagają obliczenia w ramach modelu ABC. Studenci muszą wykonać dodatkowe obliczenia, dokonać pomiarów lub oszacować niektóre wartości. Większość danych jest przygotowywana w arkuszu Ms Excel, a następnie, z poziomu aplikacji ABC, importuje się dane. Kalkulacje przeprowadzane są automatycznie. Testowanie modelu polega na analizie raportów ukazujących powiązania pomiędzy jego elementami oraz na merytorycznej analizie wartości wyników kalkulacji.

Ostatnim etapem prac jest wieloprzekrojowa analiza kosztów, przychodów i rentowności. Dotychczas była ona przeprowadzana w arkuszu kalkulacyjnym, do którego wprowadzano wartości przychodów oraz wyniki kalkulacji kosztów z modelu ABC. Studenci wykonywali raporty ukazujące strukturę kosztów i przychodów oraz budowali wielopoziomowe rachunki marż pokrycia, a następnie interpretowali wyniki.

STUDIUM PRZYPADKU – MODEL RACHUNKU KOSZTÓW DZIAŁAŃ DLA PRZEDSIĘBIORSTWA Z BRANŻY ODZIEŻOWEJ

Obiektem badań, przeprowadzonych przez studentkę Wydziału Zarządzania UTP w Bydgoszczy w ramach realizacji dwóch prac dyplomowych (najpierw inżynierskiej, a następnie magisterskiej), było Przedsiębiorstwo Odzieżowe MODUS S.A. zajmujące się produkcją odzieży mundurowej i cywilnej. Asortyment obejmuje mundury, marynarki, kurtki, bluzy, spodnie i spódnice oraz czapki. Szycie odzieży odbywa się w trzech różnych pomieszczeniach: w tzw. zespołach marynarkowym, spodniowym i czapkowym. W trakcie badania spółka zatrudniała 188 osób w 18 komórkach organizacyjnych. Posiadała kilka budynków, kilkadziesiąt urządzeń produkcyjnych, instalacje gazowe, wentylacyjne i klimatyzacyjne, dwa samochody osobowe oraz kilkadziesiąt urządzeń biurowych.

Celem realizacji **pracy inżynierskiej** było przeprowadzenie analizy przedsiębiorstwa oraz zdefiniowanie tzw. zerowego modelu ABC, który stanowi pierwszy krok w procesie projektowania w podejściu iteracyjnym. Efektem ostatniego kroku iteracji jest model docelowy, przeznaczony do wdrożenia i zastosowania w organizacji (Cokins 2001).

Wyniki audytu, wykonanego w ramach pracy inżynierskiej, w szczególności zidentyfikowane zasoby, procesy, działania i obiekty kosztów, a także strukturę zerowego modelu ABC opisano szczegółowo w pracach Januszewskiego i Wojciechowskiej (2010, 2011).

Elementy struktury opracowanego modelu zerowego tworzyły łącznie 63 konta kosztów w trzech modułach (ryc. 1):

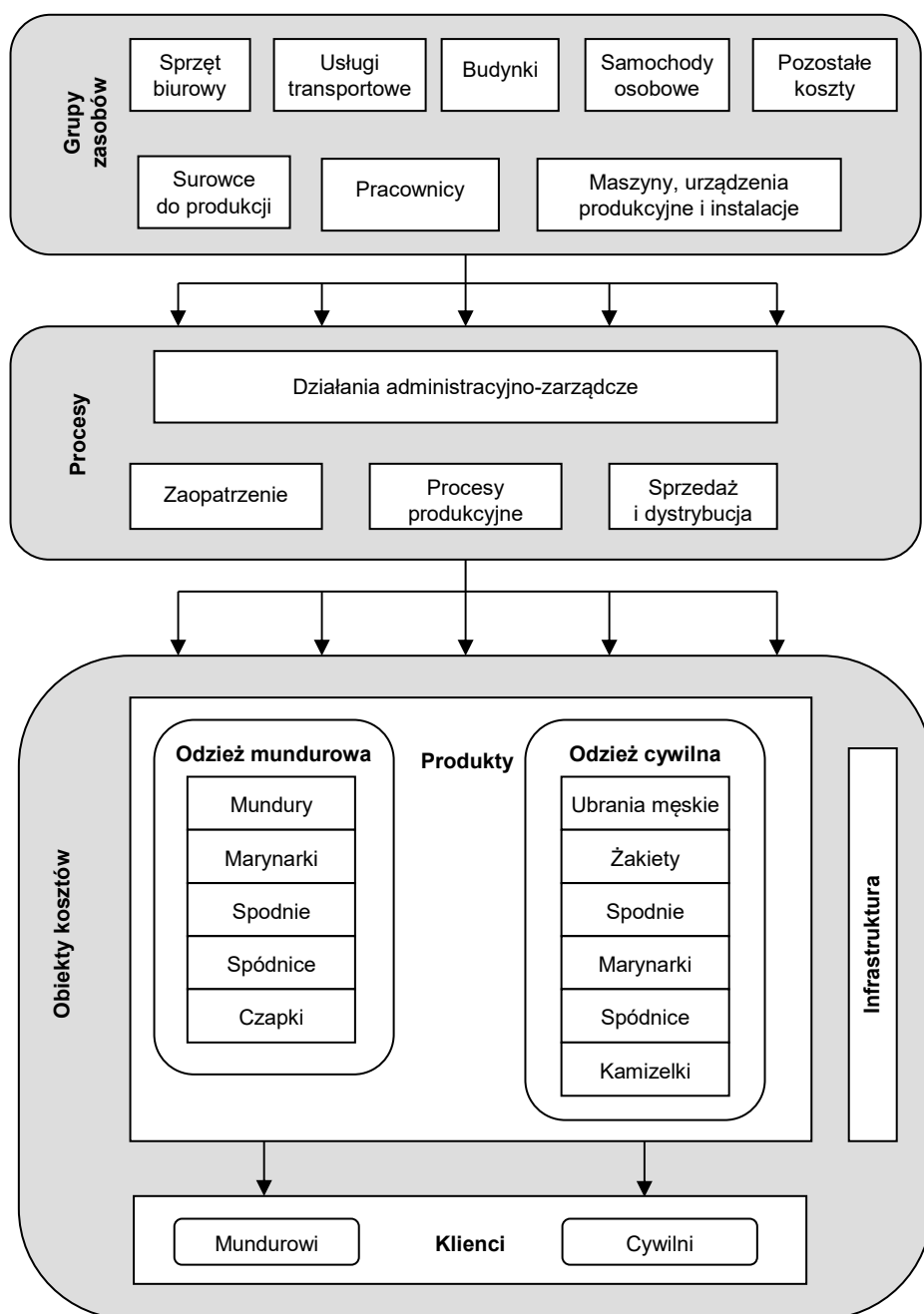
- w module zasobów zdefiniowano 32 konta kosztów w 8 grupach zasobów;
- w module działań zdefiniowano 19 kont kosztów działań pogrupowanych na 4 procesy;
- w module obiektów kosztowych zdefiniowano 14 kont kosztów: 11 kont dla rodzajów odzieży (w dwóch grupach: odzież cywilna i odzież mundurowa), 2 konta dla grup klientów (klienci mundurowi i klienci cywilni) oraz jedno konto dla obiektu „Infrastruktura”.

Następnie poszczególne elementy połączono tzw. ścieżkami przepływu kosztów, które ukazują, które zasoby są wykorzystywane podczas realizacji każdego ze zdefiniowanych działań oraz które działania są wykonywane na rzecz konkretnych obiektów kosztowych. Wskazano też sposoby rozliczenia kosztów, czyli ustalono nośniki kosztów zasobów i działań.

Kolejne zadania, mające na celu rozbudowę i weryfikację modelu, wykonano **w ramach pracy magisterskiej**. Uszczegółowienie modelu zerowego wymagało wykonania ponownej analizy dokumentacji firmy oraz zweryfikowania przyjętych wcześniej sposobów rozliczania kosztów, przy uwzględnieniu dostępnych danych.

Rozbudowa modelu skutkowałą:

- zwiększeniem liczby kont kosztów zasobów z 32 do 39, wynikającym w szczególności z faktu wprowadzenia dodatkowych kont kosztów dla usług obcych;
- zwiększeniem liczby kont obiektów kosztowych z 14 do 92, wynikającym głównie z poszerzenia oferty usług szycia (m.in. wiatrówek, peleryn, pasków, fraków i płaszczy) oraz z rozróżnienia męskich i damskich wersji odzieży;
- zmianą rozliczenia kosztów niektórych działań wspierających na zasoby (np. koszty działania „Obsługa kadrowa” postanowiono rozliczyć na grupy pracowników, zamiast na inne działania – zmiana ta wynikała z rozpoznania funkcji oprogramowania, które umożliwiało rozliczenie kosztów działań na zasoby);
- zmianą sposobu rozliczania niektórych działań na obiekty kosztowe (np. nośnik „liczba sztuk × współczynnik” zastąpiono nośnikiem „liczba sztuk × m²”).

Ryc. 1. Ogólna struktura modelu ABC przedsiębiorstwa MODUS S.A.

Źródło: opracowano na podstawie: Januszewski i Wojciechowska (2010).

Następnym zadaniem była implementacja modelu w środowisku informatycznym. Wymagało ono od magistrantki poznania oprogramowania ABC Explorer, które wykorzystano jako narzędzie do tworzenia struktury modelu i wykonania kalkulacji. W kolejnych krokach utworzono konta kosztów dla zasobów, działań i obiektów kosztów oraz nośniki kosztów. Następnie zdefiniowano połączenia pomiędzy kontami kosztów wg ustalonych wcześniej ścieżek przepływu kosztów.

Następny etap prac polegał na przygotowaniu i wprowadzeniu do modelu danych dotyczących kosztów zasobów i wartości kluczy rozliczeniowych (nośników kosztów). Większość danych pochodziła z raportów z systemów ewidencyjnych: finansowo-księgowego, środków trwałych, kadrowo-płacowego i sprzedaży, a także z dokumentacji produkcyjnej. Niektóre wartości

należało zmierzyć lub oszacować. Po wykonaniu tych zadań wykonano kalkulację kosztów, której rezultaty przedstawiono graficznie na ryc. 2.

Nazwa	Indeks	Koszt	Nosnik	WartoscN...	St...	%Nosni
Klienci	K	54 348,08				
Klienci Cywilni	GO2	31 859,22				
Klienci Mundurowi	GO1	22 488,86				

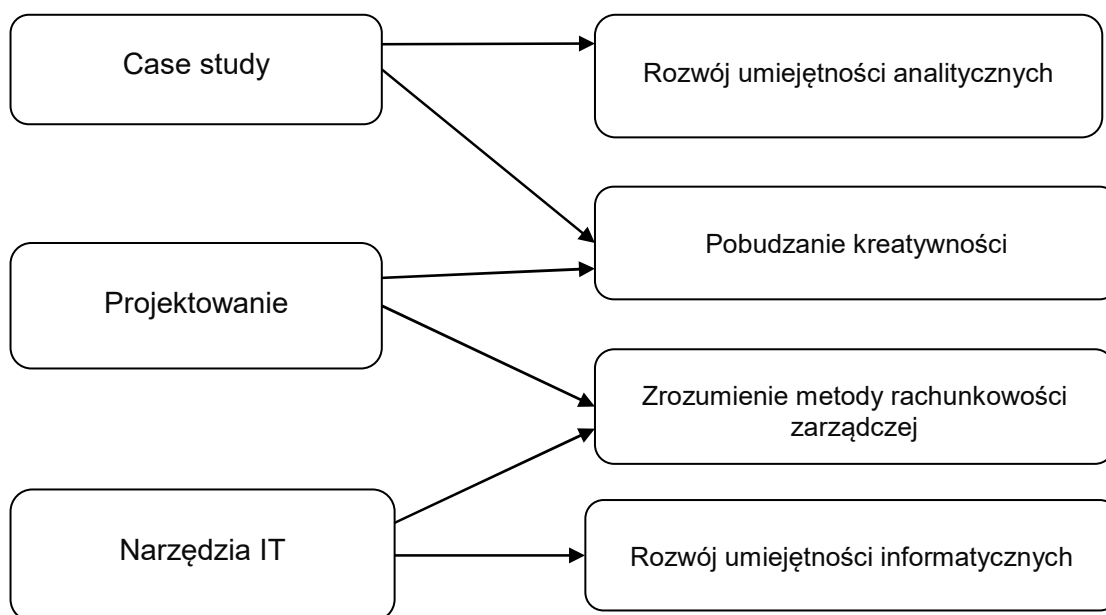
Nazwa	Indeks	Koszt	Ilosc	KosztCalk	KosztCa...	KosztJe...
Produkty	PR	9 788 758,63	379 674,11	9 788 758,63	25,782002	25,782002
Produkty cywilne	GO4	2 763 628,76	68 875,00	2 763 628,76	40,125281	40,125281
Cywilne krajowe	GO18	391 049,07	8 064,00	391 049,07	48,493189	48,493189
CK Bluzka	O122	1 520,20	67,00	1 520,20	22,689624	22,689624
CK Kamizelka damska	O120	3 693,37	105,00	3 693,37	35,174996	35,174996
CK Kamizelka męska	O119	3 517,50	100,00	3 517,50	35,174996	35,174996
CK Marynarka męska	O112	177 285,45	2 785,00	177 285,45	63,657252	63,657252
CK Płaszcz damska	O124	265,59	3,00	265,59	88,530455	88,530455
CK Płaszcz męski	O116	10 003,94	113,00	10 003,94	88,530455	88,530455
CK Spodnie damskie	O118	9 733,55	297,00	9 733,55	32,772881	32,772881
CK Spodnie męskie	O113	56 041,63	1 710,00	56 041,63	32,772881	32,772881
CK Spódnica damska	O117	8 464,84	484,00	8 464,84	17,489345	17,489345
CK Suknia damska	O115	47 934,39	1 191,00	47 934,39	40,247179	40,247179
CK Ubranie męskie	O121	2 775,78	17,00	2 775,78	163,281422	163,281422
CK Usługa	O123	426,42	102,00	426,42	4,180596	4,180596
CK Żakiet damski	O114	69 386,40	1 090,00	69 386,40	63,657252	63,657252
Cywilne zagraniczne	GO12	2 372 579,69	60 811,00	2 372 579,69	39,015633	39,015633
Produkty mundurowe	GO3	129 590,58	1 556,00	129 590,58	83,284436	83,284436
Mmundurowe zgraniczne	GO15	50 722,46	695,00	50 722,46	72,981955	72,981955
Mundurowe krajowe	GO14	78 868,12	861,00	78 868,12	91,600609	91,600609
Produkty obce	GO16	6 895 539,29	309 243,11	6 895 539,29	22,298118	22,298118
Obce Krajowe	GO17	6 895 539,29	309 243,11	6 895 539,29	22,298118	22,298118

Ryc. 2. Moduł obiektów kosztowych modelu ABC opracowanego dla przedsiębiorstwa MODUS S.A.
 Źródło: opracowano z wykorzystaniem oprogramowania ABC Explorer.

Ostatnim etapem prac była analiza kosztów. Zanalizowano strukturę kosztów zasobów, procesów i działań. Ponieważ przedsiębiorstwo nie wyraziło zgody na udostępnienie danych o przychodach ze sprzedaży, nie było możliwe opracowanie wielostopniowego rachunku marż pokrycia i ustalenie rentowości grup produktów.

EFEKTY KSZTAŁCENIA WYNIKAJĄCE Z REALIZACJI PRACY DYPLOMOWEJ

Przedstawiony wyżej zakres prac analitycznych, realizowanych w przedsiębiorstwie, oraz prac projektowych, realizowanych w Laboratorium Systemów Rachunkowości Zarządczej i Controllingu, jest bardzo szeroki. Zdaniem autora połączenie metody studium przypadku z metodą projektową oraz z wykorzystaniem specjalistycznego oprogramowania daje studentom wiele korzyści (ryc. 3).

Ryc. 3. Efekty kształcenia wynikające z realizacji pracy dyplomowej w Laboratorium Systemów Rachunkowości Zarządczej i Controllingu

Szczegółowa i przeprowadzona w szerokim zakresie analiza przedsiębiorstwa pozwala zrozumieć sposób jego funkcjonowania. Studenci analizują dokumentację, w tym: strukturę zatrudnienia, wykazy środków trwałych, wykazy klientów i dostawców, ewidencję księgową i operatywną oraz dokumentację procesów produkcyjnych. Rozwijają przy tym umiejętności analityczne. Napotykają na trudności w pozyskiwaniu informacji i poznają znaczenie źródeł danych. Zastosowanie metody projektowej pobudza w studentach kreatywność. Muszą wykonać bowiem pracę o charakterze koncepcyjnym, uwzględniając zarówno potrzeby informacyjne, jak i ograniczenia dostępności danych. Mają okazję poznać problemy, które się pojawiają podczas definiowania struktury modelu i zbierania niezbędnych w kalkulacji danych, podobne do tych, z jakimi spotykają się zespoły projektowe podczas realizacji konkretnych wdrożeń. Ponadto studenci często podkreślają, że dopiero ich własna praca nad budową modelu ABC umożliwiła im dokładne zrozumienie tej metody rachunku kosztów.

Implementując model w środowisku informatycznym, studenci rozwijają umiejętności informatyczne i poznają możliwości zaawansowanego oprogramowania. Posługiwanie się specjalistycznym narzędziem umożliwia też im zrozumienie jego przewagi nad arkuszem kalkulacyjnym, który sprawdza się w stosunkowo prostych zastosowaniach.

PODSUMOWANIE

Przedstawiony w artykule zakres prac, a także stopień złożoności opracowywanych przez studentów rozwiązań uzasadniają stwierdzenie, że połączenie studium przypadku z metodą projektową oraz z wykorzystaniem specjalistycznego oprogramowania jest efektywnym sposobem kształcenia przyszłych menedżerów i projektantów systemów controllingu i rachunkowości zarządczej.

Student realizujący pracę dyplomową musi posiadać głęboką wiedzę na temat funkcjonowania przedsiębiorstwa oraz nabyć umiejętności projektowania systemu ABC. Tworzone modele są stosunkowo złożone, czego dowodem jest omówiony przypadek firmy odzieżowej. Wykonywane zadania umożliwiają nie tylko poznanie funkcjonowania organizacji, ale ułatwiają też zrozumienie samej metody ABC i jej roli w dostarczaniu wiarygodnej informacji o kosztach i rentowności.

Celowość zastosowania w kształceniu z zakresu rachunkowości zarządczej wymienionych metod badawczych i użycie specjalistycznych narzędzi komputerowych potwierdzają sami studenci, którzy bardzo pozytywnie oceniają przyjęte metody badawcze i możliwość korzystania z laboratorium SRZiC; ich prace dyplomowe są bardzo wysoko oceniane.

Warto też wskazać na dodatkowy efekt realizacji prac dyplomowych, dzięki którym powstaje baza studiów przypadków. Stanowi ona cenne źródło przykładów pochodzących z praktyki, które są omawiane na zajęciach z controllingu i rachunkowości zarządczej.

PIŚMIENNICTWO

- Apostolou B., Dorminey R.W., Hassell J.M., Rebele J.E.** 2015. Accounting education literature review (2013–2014). *J. Acc. Educ.* 33, 69–127.
- Cheng K.W.** 2007. The curriculum design in universities from the perspective of providers of accounting education. *Education* 127(4), 581–590.
- Cokins G.** 2001. *Activity-Based cost management. An executive's guide.* New York, John Wiley & Sons Inc.
- Dubé L., Paré G.** 2003. Rigor in information systems positivist. Case research: Current practices, trends, and recommendations. *MIS Quarterly* 27(4), 597–635.
- Healy M., McCutcheon M.** 2010. Teaching with case studies: An empirical investigation of accounting lecturers' experiences. *Acc. Educ. Internat. J.* 19(6), 555–567.
- Januszewski A., Śpiewak J.** 2014. IT for controlling and management accounting courses, in: *Proceedings of ICERI2014 Conference, Seville, Spain, November 17–19, 2014.* Seville, Education and Development, 4896–4905.
- Januszewski A., Śpiewak J.** 2015. Students' scientific studies of controlling as an essential part of educating managers, in: *Proceedings of EDULEARN2015 Conference, Barcelona, Spain, July 6–8, 2015, Barcelona, Education and Development,* 4172–4178.
- Januszewski A., Wojciechowska M.** 2010. Identyfikacja zasobów przedsiębiorstwa odzieżowego na potrzeby budowy modelu rachunku kosztów działań. *Stud. Mater. Pol. Stow. Zarządz. Wiedzą* 36, 76–87.
- Januszewski A., Wojciechowska M.** 2011. Identyfikacja zasobów przedsiębiorstwa odzieżowego na potrzeby budowy modelu rachunku kosztów działań. *Stud. Mater. Pol. Stow. Zarządz. Wiedzą* 37, 113–124.
- Kaplan R.S.** 1986. The role for empirical research in management accounting. *Acc. Org. Soc.* 11(4–5), 429–452.
- March S.T., Storey V.C.** 2008. Design science in the information systems discipline: An introduction to the special issue on design science research. *MIS Quarterly, Special Issue,* 725–730.
- Rebele J.E., St. Pierre E.K.** 2015. Stagnation in accounting education research. *J. Acc. Educ.* 33, 128–137.
- Taylor C.W.** 1988. Various approaches to and definitions of creativity. *The nature of creativity: Contemporary psychological perspectives.* Ed. R.J. Sternberg. Cambridge, UK, Cambridge University Press.

- Wereda W.** 2012. Wspieranie dydaktyki nauk zarządzania w aspekcie metody badawczej – studium przypadku, w: Organizacja procesu dydaktycznego oraz zarządzanie wiedzą w ekonomicznym szkolnictwie wyższym. Materiały konferencji, http://www.fundacja.edu.pl/organizacja/_referaty/10.pdf, dostęp: 10.10.2015.
- Wnuk-Pel T.** 2010. Changes in company's management accounting systems: Case study on activity-based costing implementation and operation in medium-sized production company. *Eurasian J. Bus. Econ.* 3(6), 85–111.
- Yin R.K.** 2009. *Case study research. Design and methods.* Los Angeles, SAGE Publications.